

Подальша діяльність П.М. Нехая тривала на Запоріжжі та на Північному Кавказі, куди він перебрався на початку 1929 р. Свою малу Батьківщину – Чернігівщину він відвідав тільки у 1962 р. З Києва П.М. Нехай з дружиною добралися по Дніпру на «Ракеті» до Любеча, а звідти автобусом до Чернігова. Завітав П.М. Нехай і до Старого Білоуса, де зберігся батьківський будинок, в якому натовді була розміщена лікарська амбулаторія. Саме на цьому епізоді П.М. Нехай завершив свою розповідь...

П.М. Нехай прожив сповнене наполегливою працею і труднощами життя. «Людина другого плану», він усе ж таки залишив помітний слід в історії Чернігівщини та природоохоронного руху в регіоні у першій половині ХХ ст. Спогади П.М. Нехая, попри характерне для його джерел суб'єктивне відображення дійсності та деякі помилки у датуванні подій і назвах населених пунктів, суттєво доповнюють наші уявлення про повсякденне життя, випробування і негаразди, які випали на долю його покоління, і заслуговують на критичне використання на сучасному етапі краєзнавчого руху.

Список використаних джерел та літератури:

1. Нехай П.М. Записки лесоведа. Санкт-Петербург, 1998. 154 с.

УДК 94(477.51)"18":[352.07:502

МУНІЦИПАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ СТ.)¹

Шара Л. М. ,

*кандидат історичних наук., доцент кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,*

Модернізація міст Чернігівської губернії в останній третині ХІХ ст. відбулася у тому числі завдяки наполегливій й кропіткій роботі гласних (депутатів) органів виборного управління, започаткованого Положенням 1870 р. Упродовж 1890-х – початку ХХ ст. імперська влада трансформувала законодавчу базу, звужуючи формат компетенції самоврядних інституцій (думи та управи), утім вони знаходили способи дбати про покращення добробуту мешканців у своїх громадах і покращувати благоустрій населених пунктів.

У багатовекторній діяльності гласних помічаємо один із значимих напрямів – охорона довкілля, зокрема, попередження забруднення водних і земельних ресурсів, атмосфери, запобігання вирубці лісів, укріплення піщаних ґрунтів тощо. Поміж них магістральною була проблема засмічення озер і річок,

¹ Тези підготовлені у рамках науково-дослідної роботи, що здійснюється на кафедрі історії України, археології та краєзнавства НУЧК імені Т. Г. Шевченка за темою: «Регіональна історія та історіографія Північного Лівобережжя» (Державний реєстраційний номер 0124U004755).

на берегах яких звично будували військові казарми, лазні, промислові підприємства, хліви, нечистоти з яких потрапляли у воду. Потому містяни її споживали, наражаючи себе на ризики різноманітних дерматозів і, найнебезпечніше, – інфекційних захворювань кишківника, насамперед, холери, черевного тифу, дизентерії.

Аби уникнути подібних недуг, особливо епідеміологічного характеру, що вимагали немалих фінансових витрат, інституції громадського врядування контролювали процес розміщення фабрично-заводських приміщень, передбачали місця для виробничих відходів, фіксували порушення та передавали їх до суду, проводили профілактичну роботу. Приміром, спираючись на міністерську постанову «Про будівництво та експлуатацію промислових підприємств», виділяли територію за 2–3 версти нижче від поселень, враховуючи галузеву специфіку й природні умови, зобов'язуючи підприємців не шкодити природному довкіллю [7, арк. 33]. Ухвалювали рішення про відкриття фабрик і заводів лише уверх за течіями річок і за умови направлення відпрацьованих вод по трубах на спеціально відведені поля за 5–6 верст від населених пунктів [6, арк. 70]. Наполегливо вимагали від власників установлення фільтруючих пристроїв. Відмова від них слугувала підставою для закриття підприємства, як скажімо, Коропська управа припинила роботу шкіряного заводу І. Леонова [2, арк. 1–4].

Для систематичного контролю за промисловим виробництвом гласні формували «річкові комісії», які протоколювали факти порушення природоохоронних приписів. На жаль, виборне управління не мало каральної функції, лише могло передавати справи про протиправні дії поліції й мировим суддям. Траплялося, що останні відверто ігнорували такі подання чи взагалі «губили» й порушники уникали покарання, продовжуючи шкодити природному середовищу. Так, 1899 р. Суразьке самоврядування не спроміглося притягти до відповідальності власника картонної фабрики Я. Лав'янова, бо мировий суддя «не знайшов» поданої скарги про інтоксикацію р. Імуть виробничими відходами [3, арк. 1, 12]. Все ж більшість проблем вирішувалася.

Депутати виборного управління розробляли та розповсюджували у громадах обов'язкові постанови про категоричну заборону нагромаджувати на берегах водоймищ сміття, господарські відходи, вимочувати льон, пеньку, шкіру, забруднювати весняні струмки. Зазвичай, такі ухвали оприлюднювалися на шпальтах «Черниговских губернских ведомостей», друковані варіанти вивішувалися у публічних місцях, як-то площі й торговища.

У муніципальні бюджети закладали видатки на очищення водних ресурсів, зокрема, у посаді Свяцькому щорічно витрачалося на таку потребу по 200 руб. [1, арк. 20]. Вдавалися також до одноразових асигнувань. Так, 1873 р. гласні посаду Злинка очистили одне з озер, а Клинівська дума – р. Туросну у 1887 р. [4, арк. 1–3].

Варто зауважити, що ефективність природоохоронних заходів виборного управління міст підсилювалася спільною роботою із земським самоврядуванням і лікарським губернським відділенням. До прикладу, 1898 р. останнє видало

постанову, якою рекомендувалося промисловцям будувати біля підприємств спеціальні відстійники для фільтрації води, заборонялося спускати промислові стоки на торфовища, болота і луки [5, с. 93].

Таким чином, інституції міського самоврядування приділяли увагу охороні довкілля, турбуючись першочергово про водойми як головне джерело питної води. Контролювалася забудова берегів річок та озер, використання водних ресурсів промисловими підприємствами і населенням у процесі господарювання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 127. Оп. 3. Спр. 1706. 26 арк.
2. ДАЧО. Ф. 127. Оп. 23. Спр. 1471. 4 арк.
3. ДАЧО. Ф. 127. Оп. 29 в. Спр. 148. 13 арк.
4. ДАЧО. Ф. 127. Оп. 191 а. Спр. 476. 8 арк.
5. Нікітін Ю. О. Природоохоронна діяльність органів місцевого самоврядування у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (на прикладі Чернігівської губернії). *Уманська старовина*. 2016. Вип. 2. С. 91–95.
6. Центральний державний історичний архів (далі – ЦДІА) у м. Києві. Ф. 442. Оп. 105. Спр. 163. 91 арк.
7. ЦДІА у м. Києві. Ф. 442. Оп. 652. Спр. 3. 129 арк.

УДК 94(477.51-21)"1654/1663"

ПОНОРНИЦЬКА СОТНЯ У СКЛАДІ НІЖИНСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ (1654 – 1663 РР.)

Токарєв С.А.,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України,
археології та краєзнавства,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,*

Понорницька сотня впродовж усього періоду свого існування займала достатньо помітне місце у військово-територіальній організації та адміністративно-територіальному устрої Української козацької держави. Виникнення населених пунктів, які увійшли до її складу, відбулося, переважно, в першій половині ХVІІ ст. після входження Чернігово-Сіверщини до складу Речі Посполитої за умовами Деулінського перемир'я 1618 р. Фактором їх заснування стала активна колонізаційна політика, котру здійснювали шляхтичі – так звані «адміністратори» цих територій, зокрема, новгород-сіверський староста О. Пісочинський.

Сотенний центр – Понорниця – був осаджений до 1618 р., а після Смоленської війни 1632–1634 рр. перебував у запустінні. У 1636 р. ці землі за 2 тис. золотих придбав О. Пісочинський у дружини шляхтича Яна Храновського Анни, і вже в 1638, 1642 і 1643 рр. у новоосадженому населеному пункті